

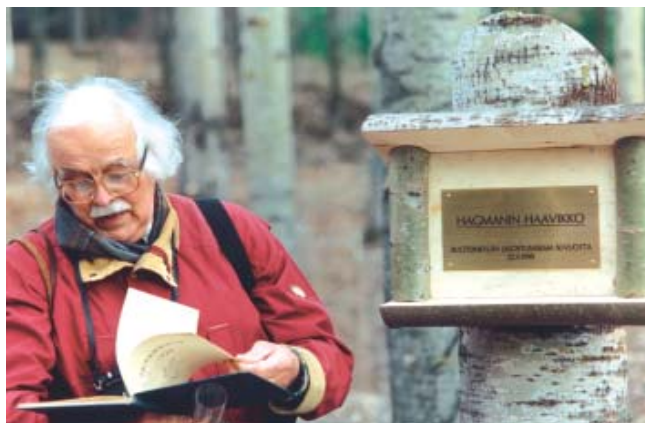
Henkilökuva

Max. Hagman – tiedemies ja dendrologi 80 vuotta

Professori **Maximilian Hagman** — ytimekkäästi Max — lienee tuttu kaikille suomalaisille dendrologeille, ellei henkilökohtaisesti, niin ainakin hänen lukuisten lehdessämme julkaistujen kirjoitustensa kautta. Onpa Maxia luonnehdittu myös tunnetuimmaksi suomalaiseksi metsämieheksi maailmalla. Keväällä tämä Dendrologian Seuran perustajajäsen — kuten myös istuvan hallituksen jäsen — täytti pyöreät 80 vuotta. Sorbifolia kävi haastattelemassa vetreää professoria.

Max muistelee ensimmäisen kosketuksensa dendrologiaan olleen pyökin, jonka houkuttelevan sileään kuoreen hän viiden vuoden ikäisenä kaiversi nimensä uudella puukollaan. ”Tämä rikos näkyy ehkä vieläkin. Ainakin se oli nähtävissä parikymmentä vuotta myöhemmin otetussa valokuvassa”, Max naurahtaa. Samaan tihutyöhön on syyllistynyt moni muukin pikkupoika, mutta puulajivalinta kuulostaa varsin poikkeukselliselta — kuten tulevalle dendrologille tietysti sopiikin. Asiaan löytyy luonnollinen selitys: Maxin ensimmäiset elinvuodet vierähtivät lastenvaunuistaan tunnetulla Emmaljungan paikkakunnalla, joka sijaitsee pyökkivyöhykkeellä Etelä-Ruotsissa.

Suomeen Hagmanien perhe muutti vuonna 1929. Maxin koulu oli Helsingissä,

Viisi vuotta sitten Metsäntutkimuslaitos juhlisti 75-vuotta täyttäneitä pitkäaikaista professoriaan nimeämällä Ruotsinkylän kenttäasemalla sijaitsevan haapakloonien kokoelman "Hagmanin haavikoksi". — Valokuva Matti Haapanen 1998.

mutta kesälomat kuluivat joko Viipurin saaristossa tai Karjalan kannaksella lähellä kuulua Raivolan lehtikuusimetsää. Kesäpaikkojen rehevä kasvillisuus sai nuoren pojan kiinnostumaan kasvitieteestä — tuohon aikaanhan koululaisten piti kesäisin kerätä huomattava määrä herbaariokasveja.

— Kun vielä koulussani luonnontiedettä opetti kasvitieteen professori Alvar Palmgren — joka lisäksi oli isäni opiskelutoveri — ei oikein arvannut olla liikkeellä heiveröisillä tiedoilla, vaan botaniikkaan piti perehtyä perusteellisesti, Max muistelee.

— Palmgren johdatti myös oppilaitaan tieteelliseen ajatteluun. Hän sanoikin, ettei opeta meille eläintiedettä eikä kasvitiedettä, vaan tapaa ajatella.

Kouluaikojen peruja on myös Maxin lempipuu, vaahtera. Tähän on hyvät perustelut:

— Vaahteran kukinnasta kaupunkilaispoika tiesi keväisin, että koulun lukukausi pian loppuisi ja edessä olisi kolmen kuu-kauden kesäloma kaikkine iloineen.

— Olen myös ihailnut koko ikäni tämän puun syysvärejä. Mielestäni vaahtera koristaa maisemaamme melkein yhtä hienosti kuin sen läntiset tai itäiset sukulaiset, joista myös pidän paljon. Oikein värittyvien alku-perien löytäminen onkin provenienssitutkijalle mielenkiintoista puuhailua!

Koulunpenkiltä Maxin tie vei ikäpolvensa nuorten miesten tapaan rintamalle.

Tältä ajalta hänen mieleensä painuivat unohtumattomasti Itä-Karjalan ”upeat aarnimetsät ja valtavan isot haavikot, kylien kuusikalmistot ja mahtavat männyt, joita hakattiin polttopuuksi, ja kuutiometriin mahtui neljä pölliä”.

Jo sodan aikana kysymys ammatinvalinnasta alkoi mietityttää tulevaa professoria.

— Koska olin ulkoilun harrastaja ja kasvitieteestä kiinnostunut, metsänhoitajan ammatti alkoi tuntua hyvältä vaihtoehdolta, opettajaksi kun en oikein uskonut sopivani. Suoritinkin sotatoimialueella toimineessa rintamayliopistossa metsänhoidon kurssin, jonka johtajana toimi tohtori Erkki K. Kalela. Meitä rintamajermuja oli siellä oppilaina aika liuta. Monien kiinnostusta metsäalan opintoihin ehkä lisäsi se, että kurssin varsinaisena opettajana toimi kuvankaunis naismetsänhoitaja...

Sodan loputtua ja yhteyksien jälleen avauduttua Suomeen alkoi kantautua maailmalta tietoja siitä, että myös metsäpuita oli ryhdytty jalostamaan.

— Metsänjalostus tuntui minusta houkuttelevalta tieteen ja käytännön yhdistelmältä. Päätinkin opinnoissani erikoistua tähän suuntaan. Innostuin aiheesta entisestään, kun Suomeen saapuivat luennoimaan kuuluisat ruotsalaiset metsätieteilijät Nils Sylvén, Bertel Lindqvist ja Tore Arnborg sekä tanskalainen Carl Syrach Larsen, jotka kaikki olivat myös etevii dendrologeja.

Professori Sylvéniin tutustuin uudemman kerran päästessäni ensimmäisten sodanjälkeisten vaihto-oppilaiden joukossa kesällä 1945 harjoittelemaan Ruotsin Metsänjalostusyhdistyksen Sundmon koeasemalle Norrlantiin. Harjoittelijat hoitivat taimitarhakylvöjä ja koulintaa, mittasivat provenienssikokeita ja retkeilivät sunnuntaisin Ådalenin jokivarsimetsissä kahden innokkaan botanistin, Sylvenin ja asemanjohtaja Eric Stefanssonin johdolla.

Maxin dendrologian harrastuskin sai varsinaisesti alkunsa Ruotsissa, tarkemmin sanottuna Avardo-tunturilla, joka sijaitsee Jämtlannissa aivan lähellä Norjan rajaa. Max kertoo:

— 1920- ja 1930-luvulla oli sekä Ruotsin että Suomenkin metsätaloudessa kiinnostusta ulkomaisten puulajien kokeiluun ja viljelyyn. Opiskelun päätyttyä keväällä 1948 päätin hankkia lisäkokemusta metsänjalostuksesta ja lähdin uudestaan Ruotsiin harjoittelemaan. Sain siellä ensimmäisen dendrologisen tutkimustehtäväni: kartoittaa, inventoida ja mitata tuon 800 metriin nousevan tunturin kaikki ulkomaisten puulajien koeistutukset. Nämä kokeet oli perustanut Kramfors-osakeyhtiö, jonka omistaja oli suomalainen Johan Mannerheim — marsalkkamme veli — ja myös viljelyaineisto oli peräisin Suomesta, Proveniens-siemenhankintayhtiöltä, jonka olivat perustaneet metsänhoitajat Jarl Linfors, Timo Brofeldt ja Ragnar Saxen. Erityisesti minuun teki vaikutuksen korkealla tunturikoivuvyöhykkeellä hyvin menestynyt lännenpihta (*Abies lasiocarpa*), mutta myös alempana menestyneet douglaskuusi (*Pseudotsuga menziesii*) ja kuriilienlehtikuusi (*Larix gmelinii* var. *japonica*).

— Kun palasin Suomeen, Ruotsinkylän jalostusasema oli juuri perustettu, ja tapasin siellä nämä minulle tutut puulajit nyt professori Heikinheimon istutuksissa. Tuolloinen esimieheni Metsäntutkimuslaitoksessa oli toinen kuulu dendrologi, tohtori Risto Sarvas. Lupaavimmat ulkomaiset puulajit otettiin alusta pitäen jalostuksen piiriin. Näihin lukeutuivat etenkin lehtikuuset, mutta myös hyvin menestyneet doug-

Nuori metsänhoitaja Max Hagman inventoimassa Avardo-tunturin douglaskuusia. — Valokuva Eric Stefansson 24.9.1948.

laskuusi, eräät pihtalajit ja kontortamänty. Tuohon aikaan tein myös Mustilan viljelyksistä ensimmäisen kortiston. C.G. Tigerstedt oli kiinnostunut uudishankinnoista, kuten myös puutarha-arkkitehti Bengt Schalin, jolta sain luetteloita sellaista puuta ja pensaista, joiden hän katsoi mahdollisesti menestyvän Suomessa. Lisäksi samoihin aikoihin alkoi yhteistyö ylimetsänhoitaja Torsten Ranckenin kanssa, joka jatkui sitten useita vuosikymmeniä.

Nopeasti maailmalla levinneen metsäpuiden jalostustoiminnan myötä syntyi kontaktiverkosto, jonka avulla puiden siemeniä ja muuta materiaalia alkoi virrata Suomeen niin lännestä kuin idästäkin. Metsäntutkimuslaitoksen palveluksessa, ensin tutkijana ja myöhemmin metsänjalostuksen professorina Max otti myös itse osaa useille siemenkeruuretkille. Pohjoismaiden Arboretum-toimikunnan työnjaossa Suomi sai tehtäväkseen hoitaa pohjoisen Kauko-Idän. Olavi Luukkasen ja Jouni Mikolan ja Pentti Alangon suomalais-venäläinen retkikunta liikkui Amurin alueella ja Maxin osalle lankesivat Korean siemenkeräykset.

Suomen dendrologian terävintä kärkeä koolla Dendrologian Seuran Jugoslavian retkellä vuonna 1975. Vasemmalta oikealle: Bo Knape, Robert Rainio, Max. Hagman, Helena Hagman, Niilo Karhu ja Tuulikki Simojoki. — Valokuvan ottaja ei ole tiedossa.

— Korean retki vuonna 1976 sai minut, jos mahdollista, syttymään dendrologialle vieläkin laajemmin. Koreassa ymmärsin, miten tärkeitä on paikallisten olosuhteitten tunteminen jos puulajeja tai pensaita aiotaan introdusoida.

Antoisiksi opintomatkoiksi Max mainitsee myös useat Dendrologian Seuran järjestämät ulkomaanretket.

— Todellinen elämys oli Kiinan retki. Laajan ja monipuolisen ohjelman lisäksi oli oma seikkailunsa matkustaa junalla Siperian halki aikana, jolloin Neuvosto-imperiumin merkilliset lait, tavat ja olosuhteet olivat vielä voimassa. Unohtumaton on myös se ilo, jonka koin Grönlannissa Narsarsuakin istutuksilla vuonna 1984, kun sain nähdä sinne vuonna 1953 lähettämieni siperianlehtikuusten varttuneen yli mielenmittaisiksi puiksi!

Oma puutarhaharrastus sai alkunsa toden teolla vasta eläkkeellä ”esivanhempien istutukset kun jäivät rajan taakse Karja-

laan”. Kotonaan Tuusulan Ruotsinkylässä Max on erikoistunut nimenomaan retkikuntien tuomien kasvien viljelyyn ja kokeiluun.

— Tontillani, joka on karua punaista hiekkaa, ei vettä ole juuri muualla kuin kaivossa. Siitä huolimatta siellä kasvaa minua joka kevät suuresti ilahduttava pensas, johon liittyy mielenkiintoinen tarina. Vuonna 1952 Harbinin metsäyliopistosta tuli pyyntö saada Suomesta uusia keittiökasvien lajikkeiden siemeniä: papuja, kaalia, sipuleita, tomaatteja, jne. Korvaukseksi sieltä luvattiin lähettää sikäläistä materiaalia. Ryhdyin aineiston hankintaan, ja sain sen lähetettyäkin. Jonkun ajan kuluttua saapuikin Harbinista käärö, jossa oli puumaisten kasvien pistokasoksia. Erikoisen kiinnostava oli mukana tulleen tiedon mukaan *Forsythia mandschurica* -niminen pensas, joka oli sekä minulle että C.G.Tigerstedtille tuntematon. Keräyspaikaksi ilmoitettiin Mukden-Antung. Tarkemmin asiaa tutkittuani ilmeni, että kyseessä oli onnenpensaslaji,

jonka japanilainen botanisti Homiki Uyeki oli kuvannut tieteelle vuonna 1929. Lähetys osoitautui varsinaiseksi löydöksi. Kun pensas muutaman vuoden päästä ryhtyi kukkimaan, sen kukat olivat suuremmat ja kasvutapa rotevampi kuin koreanonnenpensaalla (*F. ovata*). Koristeellisuutta lisää pensaan kaunis syysväri; sen lehdet muuttuvat vähitellen melkein violetin värisiksi. Tämä yksilö, jolle annettiin rekisterinumero R-52-242, osoitautui jo varhain hyvin kestäväksi. Pahoina talvina se saattoi saada hieman nokilleen mutta toipui siitä pian. Pensas teki runsaasti juurivesoja, ja kun 1990-luvulla Ruotsinkylään kasvihuone uusittiin, yritimme pelastaa rakennustöiden alta mahdollisimman monta tainta. Aseman henkilökunnan tarkan valvonnan johdosta alkuperäisenkin pensas säilyi ja kukoistaa tänä päivänäkin vanhassa paikassaan, ja nyt myös omassa puutarhassani. En ole nähnyt sitä missään myynnissä. Joku vuosi sitten sain kyllä Mustilasta kanadalaisen lajikkeen, jonka sanottiin olevan *F. manschurican* juurta tai risteytystä, mutta se poikkeaa ainakin fenologialtaan suuresti tästä Harbinista saadusta yksilöstä.

Tiedusteltaessa veteraanidendrologilta hyviä vinkkejä niille, jotka ovat harrastuksessaan vasta tyvellä kiipeämässä kohti latvaa, Max ensin empii: ”Mitäpä tässä neuvomaan nuorempia ja taitavampia dendrologejamme”.

— Suositeltavaa on tietysti matkustella ja perehtyä mahdollisimman laajasti erilaisiin kokoelmiin, arboretumeihin, puistoihin ja alkuperäisiin metsiin. Tämä on syytä tehdä ajan kanssa niin, että aikaa riittää tutkimiseen, määrittäsyrityksiin ja toivottavasti asiantuntevan oppaan kuuntelemiseen. Mieluummin pienempi kohde kerrallaan. Kannattaa myös hankkia reppuun menevä taskukirja ja käyttää sitä ahkerasti. Omalla maalla kokeileminen, jos siihen on mahdollisuutta, on mitä suositeltavinta aloittaa varhain. Oleellisen tärkeätä on, että kaikki hankinnat ja työt dokumentoidaan mahdollisimman hyvin.

Kasvien dokumentoimiseen tarvittava tieto on jostain hankittava. Siksi Maxin eräänä harrastuksena on jo kauan ollut dendrologisen kirjallisuuden kerääminen. Myös valokuvaus on kuulunut rakkaisiin harrastuksiin kuutisenkymmentä vuotta.

— Minusta oma käsikirjasto on jokaiselle dendrologille tärkeä. Kuten kunnioitettu opettajani V. T. Aaltonen sanoi: ”lainattua kirjaa täytyy heti lukea”.

Entä millaiseksi alaa pitkään läheltä seurannut professori näkee dendrologian tulevaisuuden Suomessa?

— Kiinnostus puihin ja pensaisiinhan on valtavasti lisääntynyt puutarhaharrastuksen kasvun myötä. Metsätaloudessa taas intressit ovat vähentyneet, mikä johtune monista seikoista, joiden perustelut eivät ehkä aina ole kovin hyviä. Uskon, että jatkuva kansainvälistyminen tulee pakottamaan Suomen metsätalouden perehtymään uusiin puulajeihin ja niiden kasvatukseen ja käyttömuotoihin. Eikä luonnonsuojelustakaan tule mitään, ellei suojeltavien kohteiden systematiikkaa, geneettistä vaihtelua ja ekologiaa tunneta.

Max jatkaa:

— Rajat ylittävä puutarhatuotteiden kauppa tuo mukanaan omat kysymyksensä. Ei ole lainkaan sanottu, että markettien dealereitten kannat, joita on jalostettu ja viljelty edullisimmissa olosuhteissa, olisivat kaikki meille sopivia. Olisi tärkeätä jatkaa laajassa mittakaavassa kokeiluja meidän oloihimme hyvin sopeutuneiden kantojen löytämiseksi. Kuluttajille pitäisi kyetä osoittamaan luotettavat kannat niin kloonista kuin lisäyslähdeiden siemenistäkin. Onhan kokemus osoittanut, että ennemmin tai myöhemmin kaikki istutukset joutuvat ”pullonkaulavuoden” puristuksiin. Vasta silloin nähdään, mitkä kannat tänne todella soveltuvat. Painottaisin vielä kerran pitkäaikaisen dokumentoinnin tarpeellisuutta niin julkisissa kuin yksityisissäkin viljelyksissä. Puiden ja pensaiden viljely ei ole lyhytaikaisten projektien tehtävä!

— Matti Haapanen